

SLAVJAN.

Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne i prosvětljene.

Vreduje in na svétlo dava Matija Majar v Celovcé (Klagenfurt).

Číslo 3.

Izhadja desetput v letě po jednoj cěloj listině i velja s poštinoj 3 fiorinte ali 2 rublja.

1873.

Dopisi i pogovori.

Naš marljivi dopisovatelj, Slovenec iz Štajerske, piše vredničtvu Slavjana, kako slědi:

Господине! Примів друго число Славјана узрадовал сем се велма відеч, да је Славјан нашел сердечни одзів в сердцїх разнїх кменов славјанскїх. — Бог га живї! —

Читајуч Славјана ктѣ небї увидѣл, да із њега пламти најискренѣjšа узajemност і нај блажїја тежнїа до обчеславјанскога језика — до свете слоге!

Нѣчто слїчнога налазїмо в згодињѣ препорода хорватске лїтературе. В оно доба је бїла „Danica“ срѣдїшчем Југославјанов, под іменем „Лїров“; тамо су се упознавали Југославјани із Хорватске, Славонїје, Далмацїје, Корушке, Крајнске і словенске Шtajerske; тамо је дѣловал неуморно і наш Станко Враз і многї јїни.

Жалїбоже што нїсу всї Словенцї онда попрїмїлї Станкову мїсел і наслѣдовалї његов примѣр, уже давно бї дошлї до слоге і до узajemности!

Хвала Бору, да се је в наше време опет појавїла јасна звїзда — Slavjan — која, дај Бог, да сrechно напредује, Славјане кнїжевне і просвѣтљене мед себој бљїже упознавља, науку славјанску подпїра і шїрї.

Желеч то рецїмо с југославјанскїм пѣснїком Сундетїчем:

Серб Хорвату нека братску руку пружї,
А Хорват с Сербом нек се искрено сдружї,
Словенац у коло овїх нек се хвата,
Бугарин мед нама нек сї бїра брата.

В часопїсѣ „Славјану“ будї нам Славјаном в напред гесло, како се чита в „Русану“:

Славје нек заорі,
Куд се славска реч говори,
Слога нек заорі,
Куд се славскі говори!

Иван, Славјан из Штајерске.

Pripis vredništva. — Gospod dopisnik je spisal svoj spis po pravopisě serbskom i žal nam je, da nismo mogli natisnuti ga točno tako, kako je bil spisan. Serbski pravopis ima za naša slovenska pismena; *lj, nj, dj* . . . i za ruska: *ль, нь, дь* . . . posebne iz dvěh pismen složene slike pismen, ostalomu slavjanstvu neznane. Naša tiskarna ima pa samo alfabet ruski, v kterom neima tēh serbskih složenih pismenskih podob i dlja toga smo natisnuli vsako pisme po sebě: *ль, нь, дь* . . . Vlastne je vse jedno, ali se pišu ta pismena odděljeno ali složeno, čita se to jednako; takov priměr imamo i v němščině, kdě se takže može različno pisati ali: *spät*, ali: *spaet*, i velja oboje, i se oboje i jednako izgovarja, — ale kada se piše samo za Serbe, imaju se pisati ta složena, Serbljem navadna, pismena; kada se naprotiv piše uzajemno za književne Slavjane, kako v našem časniku, je naj priličnejše, da se piše i tiska vsako tēh pismen po sebě. — Onda pisme *u* se piše pravilno v ruščině i v serbščině; v uzajemnom jeziku bilo bi pako pisme *u* dvojsmiselno po tomu, što se izgovarja v serbščině kako slovensko, horvatsko in němečko *i*: *воли, коли* = *voli, koli*; v ruščině pak kako slovensko, horvatsko in němečko *ji*: *къ воли, коли* = *k volji kolji*; da se „Slavjan“ sogne toj dvosmiselnosti, stavlja vsegda *i* po tomu, što se ono jednako izgovarja v slovenščině, v horvatščině, v serbščině i v ruščině, kako *i*.

Iz Galicije nam je došel jako drag list zanimiv po svojem obsegu, govoreč za dragu nam uzajemnost i po svojem učenom načině pisanja. Stavimo iz njega semo, što je posebno važno za slavjanstvo:

Ваше Благородіе!

Занятія соймови а потому инши sprawy опознили мою одповѣдь. — За прислане перве число „Slavjana“ благодарю и упрашаю о дальши.

Богъ да благословитъ Ваше предпринятъе. Вєсьма желательнымъ былобы, да бы вєѣ Славяне послугувались своемъ власнымъ алфаветомъ славянскимъ; тое уже былобы великимъ зближеньомъ Славянъ такъ до себе, якъ и до лекшого зрозумѣнїя ихъ языковъ.

Желательнымъ былобы такожь, абы Славяне примили еденъ языкъ славянскій, такъ сказавши, яко дипломатичный, которого повинни знати учени и который имавбы выкладатися вѣ школахъ: по мимо того необходимо потребно для каждого племени славянского управлять свой языкъ власный.

По части оно правда, що велика словесность только при великой людности возможна: але просвѣта массъ (множине) народа досягаея лехко и скоро только на матерномъ языкѣ. Принятіе чужого языка, хотяй братнаго, просвѣтѣ стоялобы на перешкодѣ..

Отожъ явно, языкъ материнскій каждого славянскаго племени муситъ быти викладовымъ въ школахъ, въ администраціи и тако далье, инакше поступъ неможливый.

Не естъ сходно съ правдою, що пишете въ „Slavjanu,“ якобы два миліона галицкихъ Руссовъ писали по галицко-руську. Нема галицко-рускаго языка. Учени Славяне за него не знаютъ. Шафарикъ знае токмо за Велику-Русь и Малу-Русь, за языки великорускій и мало-рускій. Первымъ говорятъ больше 35 миліоновъ Велико-Руссовъ — вторымъ больше 13 миліоновъ Мало-Руссовъ, а до тыхъ остатныхъ належатъ и галицки Русси, языкъ ихъ малорускій. — Мене Малорусса понимали Чехи и Словены (Словенці) скорше, якъ Великорусса. И не дивно. Я пишу рускими буквами (писменами), читаю великоруски книги и понимаю. — Поки що нужно остатися каждому племени при своемъ языку принявши славянски буквы (писмена). А що нужно Славянамъ въ загалѣ (в обче), тое необходимо и для Малоруссовъ въ особенности.

Съ почтениемъ

Стефанъ Качала.

Pripis vredničtva. — Po besědě g. dopisnika v istině stoji stvar ovako: Slavjanov je već od 80 milijonov, veliku većinu čini vaju Rusi, njih je već od 52 milijonov, med njimi je već od 13 milijonov Malorusov, k tēm posljednjim spadaju i galički Rusi, oni su Malorusi i jezik njih je maloruski.

Razpravljajuč o književnom jeziku ima se vsegda izrično naznaniti, čto se hoče reči o dosadanjih književnih jezicah slavjanskih plemen, i čto se hoče reči o uzajemnom književnom jeziku obče slavjanskom. Ako bi se to naležito ne razlikovalo, bi se vsa razprava poměšala i stanula se zagadočnoj.

Učeni gospod dopisnik kaže čistu istinu tvrdeč: „potreba je, da ostane vsako pleme pri svojem dosadajnom književnom jeziku“ to je: vse, čto se ima tiskati za ljudstvo samo jednoga plemena, naj se tiska čisto v njegovom dosadajnom književnom jeziku: za ljudstvo slovensko čisto po slovenski, za horvatsko čisto po horvatski, za serbsko čisto po serbski, za bolgarsko čisto po bolgarski, za česko čisto po česki, za Slovake čisto po (ugorsko-) slovenski i tako dalje.

O književnom jeziku obče slavjanskom stoji reč pa ovako: Književen obče-slavjanski jezik je ogromno velikomu narodu slavjanskomu neobhodno potreben po tomu, čto je ložeje naučiti se samo svojemu narečju i ješče jednomu jeziku občeslavjanskomu, nego naučiti se deset jezicam raznih naših kmenov. Tako nam je neoproverglivo dokazoval prijatelj iz Krajnske: J. H.

Kako bi se moglo nešto tiskom izdati uzajemno i po obćeslavjanski?

Ako ima spisovatelj nešto tako zanimivoga i važnoga, da želi, naj bi to čitali i ponimali Slavjani svih naših kmenov, to može učiniti na dva sposoba.

Jeden sposob postoji v tom, da napiše svoj spis desetput i ga da natisnuti takže desetput, to je po jedenput v vsakom od naših dosadanjih jezikov književnih.

Drugi sposob postoji pak v tom, da spiše spis samo jedenput, i da ga da tiskat takže samo jedenput samo v svojem dosadajnom književnom jeziku, pa ne čisto v svojem narečji, nego uzajemno, to je tako, da oberne svoju pisavu tako učeno i ju nakiti tako po gospodski i po slavjanski, da spis ponimaju ne samo ljudi njegovoga kmena, nego i književni i razsvětljeni Slavjani ostalih kmenov.

To se vě, da je vsakomu spisovatelju svobodno, kterogakoli tēh dvēh sposobov se hoće poprijeti.

Naš čestiti dopisnik je spisal svoj zanimivi dopis v književnom jeziku maloruskom, pa ne čisto po maloruski, nego tako učeno i gospodski uravnano, da ga razume ne samo Malorusi, nego i ostali književni Slavjani. — Blagovoljite jasni gospodine! počestiti Slavjana opet s kakim dopisom.

Iz ziljske dolině je sprijelo vredništvo slēdeći prijateljski listić:

Живіла узajemност славјанска!

Словенці книжевні почінају на всѣх странах сї дописовати цїрилскімі писменами. Тој господској навадѣ се хочем придружити туди јаз. Тукај при нас познам госпode, који су исто тако, како јаз, унеті за цїрилицу, ктера је наш властни алфaбет славјанскі.

При нас в зилској долинѣ је мед пријатељами навада, да на ден недолжних отрок сї вошчїју всега доброга: зато и јаз Славјану желім: Нај далеко потује по широком свѣтѣ славјанском, нај повсуда припоручује свету слогу и узajemност славјанску, нај сї придобива много дописников, много предлатителѣв и јешче веч читателѣв, посебно мед младіној.

Вам вреднику пак вошчим прав по зилскі: „Шин, шан! Бог Вам дај сrecу, здравје и веселје, да бї білі фриши (здрави) како рибаца в водѣ, тако веселі, како тичица в луфтѣ (в зракѣ, в воздухѣ), тако мочні како медвѣд в горѣ; да бї Вас Бог нехал тако долго на свѣтѣ живѣти, да бї білі тако старі, да бї Вас муха раз стол вергла; када босте умерлі па души светі рај.“

Ф. Р. Славјан из Корушке.

Pripis vredničtva. Vi ste pritirili čel koš dobroželanij. Zahvalimo, zahvalimo za vse, naj več pa za to, da ste pisali cirilicoj, tem ste razsvetlili si obraz pred Slovencami!

Narodni Koledar za g. 1873. uredio Kažimir Ljubič, tajnik matice dalmatinske, izdala o svom trošku Matica Dalmatinska u Zadru v osmine stran 160 i XV.

Te koledar je izverstno po uzajemnu i po slavjansku uredjen. Gosp. urednik sicer je govoril v svojem izveštji pri glavnoj skupščině Matice Dalmatinske poskromno o toj lěpoj knjigi ovako: „Ponizna je knjiga „Koledar,“ ali jer ponizna i protura lasno pod nizoka vratašca pučke kolibice; a da je naš narod rado dočekao i ovogodišnji „Koledar“ budi Vam dokazom, što je jedva doteklo tražbam ono običnih hiljadu iztisakah. Književni je odsjek i za ovogodišnji „Koledar“ pobrao ponajviše predmetah podučnih po gospodarar i težaka; zasladio ga pako i dvima pripoviedkama . . .“ Ljudstvo velma rado kupuje i čita tu knjigu pa je i tako izverstno nakitjena, da je podučivna i zanimiva i za Slavjana v obče, budi kojegakoli kmena.

Te Koledar je knjiga tiskana latinskimi pismenami pa v smislě tako uzajemnom, da uže na pervoj straně za naslovom je postavljena cirilica iztolmačena latinicoj. — Koledar sam ima tri preděle, v pervom je koledar rimokatolički tiskan latinicoj, v drugom pravoslavni cirilicoj, v tretjem sta postavljena na vsaki dan cěloga lěta po dva čisto slavjanska osobna imena, kako su od starodavna obična pri Serbah i Bolgarah, čto je zanimivo i podučivno ostalim slavjanskim plemenom, koji smo navadjeni, ali točnejše rečeno, razvadjeni služiti se osobnih imen vsakojakih, latinskih, helenskih, judovskih, němečkih samo ne svojih slavjanskih. — Sostavek od straně 38: „Zemaljska uprava“ je Slavjanam toliko poljeznějši, jer se v učivnicah slabo podučuje o slavjanskih poimenovanjah v podrobnom krajopisji (topografiji) tako, da nerědko i književen Slavjan zna poimenovanja měst, tergov, vesi, gor, rek i tako dalje v pokrajinah slavjanskih někada v němečkom i italijanskom jeziku, samo ne v jeziku slavjanskom, čto bi bilo vlastne najpotřebnějše. Ovdě se nalazi vse v čisto slavjanskom jeziku, imena kotarov, měst sudbenih, financialnih i tergovinsko - gospodarstvenih vlasti; imenik občin, čitavnic i poljedělskih družtev. Zatim slědi od straně 44. do 80 učen popis jugoslavjanskih zemelj i plemen: Slovencev, Horvatov i Serbov pod naslovom: Pogled po slavskom jugu od g. urednika K. Ljubiča, odlomek iz većjega spisa. Onda od strane 88 do 131. razni kratkočasni i podučivni članki. Matica dalmatinska se derži v svojih izdanjah pravopisa slovoizpitnoga, etimologičnoga, čto je za naše slovstvo vesma poljesno i koristno, jer pravila slovoizpitna su jednaka, ona ista, cělomu slavjanstvu,

po njih se zblížuju vsa narečja slavjanska i stavaju se jedno drugomu podobnēja. Od str. 132. do 145. Težakov prijatelj napisao g. K. Ljubič, razni nauki za seljake. — Zatém sléde tri serbske narodne pèsni, iz zbirke g. M. P. — Jedan sostavek tiskan cirilicoj.

Na konci pridjano: Izvèstje Matičina tajnika pronešeno v glavnoj skupščině Matice Dalmatinske govori med ostalim i o jednom predmetě, kojega bi dobro bilo, da bi se i Slovenci i v obče vsi Jugoslavjani poprijeli, namreč, da bi sobrali v naših pokrajinah, kako v Dalmaciji naměravaju učiniti, imena městijah (localitäten) v jeden slovar. Več o tom predmetě drugiput. —

Вопросъ объ обще-славянской азбукѣ.

(Од г. Никола Александровича Попова.)

(Конец.)

Здѣсь можно прибавить, что между чешскими учеными, Ганка и Шумавскій старались въ то же самое время убѣдить своихъ соотечественниковъ о большей пригодности для чешскаго языка славянской азбуки нежели латинской.

Въ славянской газетѣ, издаваемой въ Цѣловцѣ (Klagenfurt), *Slovenski Glasnik* почти въ то же время было сказано; „Если мы хотимъ дѣйствительно укрѣпить нашу взаимность, то всѣмъ намъ, живущимъ на югѣ Славянамъ, слѣдуетъ принять гражданскую кириллицу, эту златую нить, которая связала бы насъ со всѣмъ остальнымъ славянствомъ.“ Радославъ Разлагъ изъ штирійскаго Градца писалъ въ альманахѣ *Zora*: „Необходимо всѣмъ намъ, западнымъ Славянамъ, опять научиться общеславянской азбукѣ, которою пользуются около 70,000.000 сродныхъ намъ братьевъ. Кириллица есть чисто-славянское письмо, прямое выраженіе нашего богатаго языка, нашего значенія, нашей будущности. Кириллицу мы по всѣмъ правамъ можемъ называть своею собственностью.“

Въ то же время извѣстный уже нашимъ читателямъ южно-славянскій писатель Матія Маяръ издалъ обширное сочиненіе въ двухъ частяхъ, подъ названіемъ: Взаимное славянское правописаніе, то-есть взаимныя славянскія фонетика и грамматика. Подлинныя заглавія обѣихъ книгъ этихъ выставлены въ началѣ нашей статейки. Распространяться здѣсь подробно предъ русскими читателями о той пользѣ, которую, безъ всякаго сомнѣнія, книги эти принесутъ южнымъ и западнымъ Славянамъ, въ дѣлѣ ихъ взаимнаго знакомства и сближенія, нечего. Уже то обстоятельство, что на двухъ отдаленныхъ другъ отъ друга концахъ славянскаго міра, въ одно и то же время, возникла и развилась мысль о при-

нятіи обще-славянской азбуки и обще-славянскаго правописанія, доказываетъ лучше всего потребность и необходимость въ нихъ. Крайняя раздробленность по языкамъ и нарѣчіямъ, существованіе мелкихъ литературъ, скудныхъ дѣльными и замѣчательными произведеніями не находящихъ себѣ нужной поддержки въ малочисленныхъ читателяхъ, совершенно бесполезное разнообразіе всевозможныхъ правописаній, затрудняющихъ литературное сближеніе въ славянскомъ мірѣ.

Удивительно ли послѣ этого, что послѣдняя книга г. Маяра основана на доказательствахъ того, какъ легко было бы сблизиться всёмъ Славянамъ въ языкѣ и письмѣ, еслибы ученые каждаго славянскаго племени, имѣя въ виду общія выгоды, уступили мало-по-малу, какъ въ нѣкоторыхъ грамматическихъ формахъ, такъ и въ правописаніи, все рѣзко обособляющее ихъ? Мысль г. Маяра была слѣдствіемъ долгаго и усерднаго изученія различныхъ славянскихъ языковъ и нарѣчій, безъ книги г. Маяра не можетъ обойтись ни одинъ филологъ, занимающійся сравнительнымъ изученіемъ славянскихъ языковъ; книга г. Маяра дѣлаетъ только новый шагъ на этомъ пути и представляетъ новый матеріалъ для дальнѣйшихъ изслѣдованій, необходимыхъ для взаимнаго сближенія между славянскими литературами и языками. Южно-славянскіе журналы и газеты болѣе или менѣе сочувственно отнеслись къ сочиненію г. Маяра; газета *Novice* напечатала въ одномъ изъ своихъ номеровъ (№ 17) за нынѣшній годъ небольшую статейку г. Маяра, написанную тѣмъ языкомъ, который онъ желалъ бы видѣть общимъ для всехъ южныхъ Славянъ. Извѣстно также, что учрежденная въ прошломъ году и открытая въ Люблянахъ (Laibach) Словенская Матица единогласно постановила употреблять въ своихъ изданіяхъ, какъ ученыхъ такъ и назначенныхъ для народа, языкъ по возможности близкій къ сербско-хорватскому. Что же касается того обще-славянскаго правописанія, которое предлагаетъ г. Маяръ Словенцамъ для ихъ языка, то приводимъ для нашихъ читателей отрывокъ изъ статьи этого писателя, напечатанный въ *Словѣникѣ*: „Владимір се је сцѣла прејиначил науком христјанства і прічинјавјем жене своје, велике кнегинје Ане, попред је бил разуздан, љутит і окрутен, сада се је спремѣни в владарја крѣпостнога, пріјазнога і кроткога. Сада се је весело шірила просвѣта і ученост в пространих землях руских і се повсуда уцѣљавала божја служба по обредѣ православном в славјанском језіку, највеч писмени цїрлскимі, особито под владој сїна Владимірова великога кнеза Јарослава, којі је всесердно мїловал кнїге славјанске, он је поклїцал із Болгаріје болгарске свешченіке і црквене певце в Русіју і је куповал много кнїг болгарских.“ При оцѣнкѣ системы г. Маяра, не надо забывать, что онъ самъ не считаетъ своего обще-славянскаго языка не требующимъ никакихъ измѣненій. Его опыты представляютъ только примѣръ подобныхъ работъ, первымъ условіемъ для которыхъ,

по его мнѣнію, должна быть постепенность въ измѣненіи особенностей отдѣльныхъ наречій при сближеніи ихъ съ главными славянскими языками.

Pitanje o obče-slavjanskom alfabetě.

(Od g. Nila Aleksandroviča Popova.)

(Konec.)

Tu se može pristaviti, da med českimi učenimi, sta Hanka i Šumavski ravno v to vreme trudila se prepričati svoje rojake, da je cirilica prigodnēja za jezik česki nego latinica.

V slovenskom časopisě *Slovenski Glasnik*, kateri se je izdaval v Celovčě (Klagenfurt), se je skoro ravno v tom vremeně reklo: „Ako hočemo mi resnično i djansko utverđiti našu uzajemnost, to moramo vsi na jugě živeči Slavjani sprijeti cirilicu gradjansku tu zlatu nit, koja bi zvezala nas s vsěm ostalim slavjanstvom.“

Radoslav Razlag je pisal iz Štajerskoga Gradca v knjigě Zora: „Neobhodno je nam zapadnim Slavjanam, zopet učiti se obče-slavjanskomu alfabetu, kojega se služi blizo 70,000.000 sorodnih nam bratrov. Cirilica je čisto slavjansko pismo presni izraz našega bogatoga jezika, našega značaja, naše budućnosti. Cirilicu moremo po vsej pravici imenovati svojej vlastitostju . . .“

V ravno tom vremeni je izdal, znani uže našim čitateljam južnoslavjanski pisatelj Matija Majar obširnu knjigu v dvěh dělah pod naslovom: *Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska*.

Izvirni obseg oběh těh knjig je postavljen v početku toga sastavka. Pred ruskimi čitateljami ni potřeba ovdě podrobno razlagati tu poljzu i korist, koju brez dvojbeno prinese ta knjiga južnim i zapadnim Slavjanam pri njih uzajemnom spoznavanji i sblizavanji se. Uže to obstojateljstvo, da se je na dvěh od sebe oddaljenih koncah slavjanskoga světa v ono isto vreme pojavila i razvila misel, da bi se imel sprijeti obče slavjanski alfabet i obče-slavjansko pravopisanje: dokazuje bolje od vsega, da sta neobhodno potrebna. Neumornoj dělateljnostju bi se lahko odstranile: velika razdrobljenost na jezike i na narečja, te maličke literature razdrobljene, ktere ne najdu dovoljne podpore v maločislenih čitateljah, scěla brezpotrebna različnost vsakoverstnih pravopisanij, koji zaderžuju literaturno sblizanje v slavjanskom světě — vsi toti zaderžki — vse te zapreke bi se lahko odstranile

Ali se je čuditi po tom, da posljednja knjiga g. Majarja dokazuje, kako lahko bi bilo sblizati se vsěm Slavjanam v jekiku i v pismě, ako bi spisovatelji svakoga slavjanskoga plemena, obzirajuć se na obću korist, poravnali malo po malu v nekotjih gramatičkih formah i v pravopisě vse, čto jih najveć razlučuje? Misel g. Ma-

jarja je postala iz dolgoga i marljivoga izučenja razliĉnih slavjanskih jezikov i nareĉij, brez knjige gosp. Majarja ne moŹe se obiti nijeden filolog, koji se zanima sravniteljnim izuĉenjem jezikov slavjanskih; knjiga gosp. Majarja dĉla samo novi korak, novu stupinju, na tom putu i predstavlja nove zapase, materiale, za daljše izslĉdovanje neobhodno potrebno za uzajemno sbluŹanje med slavjanskimi literaturami i jezicami. Jugoslavjanski ĉasniki i novine su se veĉ ali menje pohvalno izrazili o dĉlĉ g. Majarja; *Novice* su natisnule v jednom svojih listov (ĉislo 17. l. 1865) neobširen sostavkiĉ g. Majarja napisan tĉm jezikom, kteroga bi on Źelil vidĉti obĉim za Jugoslavjane. Znano je takŹe, da novouredjena i odperta slovenska matica v Ljublanĉ je jednoglasno ustanovila vlanĉ (1864) upotrebovati v svojih izdanih spisah, budi v uĉenih, budi v namĉnjenih ljudstvu, jezik, koliko moguĉe blizki jeziku k serbsko-horvatskomu.

Ĉto se tiĉe toga obĉe-slavjanskoga pravopisanja, ktero predlaga g. Majar Slovincam za njih jezik, to postavimo sem za naŹe ĉitatelje odlomek sostavka toga pisatelja, tiskani v „Sloveninĉ: „Владимир се је сцѣла прејиначил науком христјанства и причинјанјем жене своје, велике кнегинје Ане; попред је бил разуздан, љутит и окрутен, сада се је спремиѣил в владарѣа крѣпостнога, пријазнога и кроткога. Сада се је весело ширѣла просвѣта и ученост в пространих земљах руских и се повсуда упелѣавала божја служба по обредѣ православном в славјанском језику, највеч писмени цѣрклским, особито под владој сѣна Владимірова великога кнеза Јарослава, који је всесердно мѣловал кнѣге славјанске, он је поклицал из Болгаріје болгарске свешченике и цѣрквене певце в Русіју и је куповал много кнѣг болгарских.“

Ako se hoĉe sostav g. Majarja prosuditi, se ne smĉe pozabiti, da on sam ne misli, da bi njegovo obĉeslavjansko pravopisanje i njegov jugoslavjanski jezik ne potreboval nikakoga poboljšanja. Njegove skuŹnje predstavljaju samo primĉr podobnih poduzetij, on mĉeni, da bi se tako samo poĉelo i onda bi se skoro sami od sebe malo po malu sbluŹali nareĉja i jezici slavjanski . . .

Nil Popov.

О СЛѢДАХ ПРАСЛАВЈАН.

(Надальеванје.)

О земљи Индіји.

Индіја је нај јужнији дѣл Асије. Име има од рѣке Индос. Извѣрно се је та рѣка именовала по санскрѣтски: Сѣндху, то је,

рѣка, како ју нѣкоји стари списоватељи и зову.³⁾ Блјжни аријски народи су ту земљу називали по својем изговору: Хиндху, и Гелени су то име спрембили на: Индос, Индија. Сада се та земља именује Хиндостаном, то је: станом, становањем Индов.

Медје и горе индиџке. — Индија разпростира се северно до горе Паропамисос, западно до рѣке Индос, јужно до морја и источно до рѣке Брахмапутре. Гора Паропамисос се зове по санскритски: Хималајој, то је: сиџишчем, горовјем сиџним од слова хима — по славјански: зима, сиџ. Цѣло северно горовје се је именovalo по санскритски: Гравакасас, то је светлоенто, свѣтло горовје, како то Плиниј добро разложи.⁴⁾ Кас намреч помѣни: свѣт и тѣ. Македони о часѣ Александра Македонскога су презвали горовје Гравакасас на Кавкас и нај вишји керн, верх, тога горовја, који се је звал по санскритски: Меру — свѣтлим керном, су прекрутили по обичаји геленском на мерос — бедро и од тога бедра су онда даље бајали своје праздне басни. Тако то описују и списоватељи старогеленски: „Медју дѣла Индији проти северу горовје . . . ктеро именују обиватељи ондешњи страној Паропамисом, Емодом, Имаом, страној јешче јначе; Македони Кавказом; на западѣ Индос, на југѣ и изтокѣ — која страна је проти осталим много вецја — морје.“⁵⁾

„Индија је подобна четвероуглу, на источној и јужној странѣ је обдана морјем, на северној је омедъашена хомодским горовјем, на западној Индос — рѣкој.“⁶⁾

Властна Индија се разпростира од севера на југ близо 28 до 30 пасем (градусов) далеко и обсега вец од 63.000 четвероугелних мил и има вец од 110 милијонов обиватељев.⁷⁾ Ако си мислимо равну черту од рѣке Нербуде до излива рѣке Ганге в морје, се тој чертој раздѣли Хиндостан на двѣ велики половинѣ. Северна половина Хиндостана, коренига Индија, обсега пространство од близо 33.390 четвероугелних мил; јужна половина по санскритски именована: Дакшина, сада се именује Декан, обсега вец индиџки полоостров пространством близо 30.000 четвероугелних мил, то је, пространство само тога полоострова је тако велико, како Нѣмечка, Француска, Хиспанја и Португалја скуна.⁸⁾

Староиндиџка просвѣта на ни разпростирала се само чрез Хиндостан него и чрез блјжње дежеле, и острове, то је, чрез Афганистан, Белудџистан, Кабулистан и Касмиру на северѣ, онда и на југѣ в задњеј Индији чрез полоостров Малаку и чрез индиџке острове Цејлан, Целебес, Суматра Борнео и Јаву. Все те земље су спрјеле обиватељство и просвѣту из Индије, то се види из цвѣта, из обичајев, из јавнога уредњенја, из стариних сград и из језика обиватељев

³⁾ Плиниј 6, 23. (20.) — ⁴⁾ Плиниј 6, 19 (17) 21. — ⁵⁾ Страбо стр. 689. — ⁶⁾ Диодор 2, 35. — ⁷⁾ Böhlen 1, 11. — ⁸⁾ Nalus 9, 20.

тѣх земель і островов. Все то огромно пространство обсеже простор так велик, како је половина Европе і се іменује в старих индичких списах : Јамбудвіпој али также : Бхаратакхандој.¹⁰⁾

Мед индичкіми горами је јешче памѣтгодна гора Виндхја, како ју Птоломај іменује і ктера је своје име задржала до днешњегга днява.

Рѣке индичке. — Нај вѣчја рѣка индичка је величанствена рѣка Ганга, тако велика, да нај вѣчје рѣке европске њеј приспобљене се кажу једном како рѣки потокичи али рѣкице. Она притече из горовја Хималаје і направи в својем около 270 али 300 мил долгом текѣ нај краснѣше по вѣч мил разпростирајуче се скупише островов, спрїеме протї својему изливу јешче силну 420 мил долгу рѣку Браманутру і потом раздѣливши се на многа рѣчшча чини 32 мил од моря оддалѣна велико тригелно островје.¹¹⁾ Покрајина кдѣ Ганга притече измед горовја на равнину, се іменује по санскритски : Гангадвара,¹²⁾ по славјански би се рекло : д вері Ганге ; таке покрајине іменујемо Словенци сада : Врате, Вратиче, Вратна вес і тако даље.

Рѣка Индос за Гангој нај вѣчја в Индији. Од излива њенога су по рѣчшчѣ до Малаго Тибета 340 мил далеко њен извор јискалі і га јешче нису досеглі. Она прїеме в својем текѣ пет великих і близо 400 меньих рѣк. Од тѣх пет великих рѣк се іменује дежела, коју претекају : Пентшабом,¹³⁾ то је, покрајиној пет рѣк. Од тѣх пет рѣк је памѣтгодна дље својега імена :

Рѣка Віпаста, по нѣмечки : rfeilschnell, по славјански : Бістрица ; Гелені су ју звали Гидаснес. Онда :

Рѣка Віпаса, по нѣмечки : fessellos спомѣња својим іменем на словенску Віпаву, по геленски су ју звали Гіфасис.¹⁴⁾ В Пентшабѣ тече рѣка :

Сарангес, како би по славјански рекел : рѣка Сарачинска али Сорачинска. Онда рѣка :

Кајнас¹⁵⁾ читај Кајнас, в славјаншчинѣ имамо : Чајна рѣка.

Сілае рѣка¹⁶⁾ извѣра из извора исто тако іменованого і претече покрајину Сіланов ро њеј іменовану. Та рѣка је била Индом памѣтгодна по тому, что се је од ње приповѣдовала рѣка света приповѣдка, да на водѣ те рѣке ніч не плава, него все потоне. В славјанских землях се то име нерѣдко појавља.

Рѣка Нербуда по санскритски : Нармада, по нѣмечки : die Liebliche, по славјански : Л љ у б л а н а рѣка, али Л љ у б л и н поток ; извѣра из горовја Виндхја, Птоломај ише Намадос.

Када по горовји Хималаје дежује і снѣг конні і се стапља, индичке рѣке јако на расту і далеко і широко поплављују долине, луге і обшїрне равнине і тој поплавој јих чїне родовітїми. Тако

¹⁰⁾ Bohlen 1, 8. 11. — ¹¹⁾ Bohlen 1, 16. — ¹²⁾ Bohlen 1, 20. — ¹³⁾ Bohlen 1, 17. — ¹⁴⁾ Арріан позна овдѣ само четїри рѣке і једном Птоломај іменује і пету : Зададрос. — ¹⁵⁾ Арріан Инд. 4. — ¹⁶⁾ Арріан Инд. 6.

нарасте водовје рѣке Ганге о времени обчасних ветров (Passatwinde) до 30 ступ над обично повершје рѣке і поплави і погноји равнине полег рѣчишча. Обиватели на те всаколѣтне поплаве уже прівіклі і навадѣні побѣгну с своїмі хішами о часѣ новодны на бреге, холме і хрибе, који онда ізгледају како отоки по много мил долгом повершји водовја. „Мѣста постројена на холмах ізгледају како нѣкі отоки.“¹⁷⁾

Исто тако поплавлјује земљу і рѣка Индос, која јако нарасте по дежји, ктері вліја по горовји і на подножји гор северно од мѣста Мултана і направи, подобно Гангѣ, нѣколко лѣних отоків; једнога посебно великога і родовитнога проті изливу рѣке, који је триуглат і славен ради својега імена, по санскритскі се іменује: Паталла.¹⁸⁾

„Индіја іма много великих рѣк, које ізвирају в горовји находечем се проті северу і теку в равну дежелу Индос погранична рѣка індічка, ктера также прітече од севера і се излива в Окіјан морье. Претече велико пространство і прініма не мало плавних рѣк Кромѣ те рѣке іма і много јіних, које поплавлјују земљу і чине, да оброди обілно вертнарских, то је садових, оградних, растлін і разнога жита.“¹⁹⁾

О времени, када је Александер (Македонскі) біл в Индіји „су управо онда текле все індічке рѣке бістро і водовјем глинчастім: біло је то равно в том часѣ лѣта, када се солнце верне і в том часѣ не само да често дежује, него і снѣг коши на Кавкасѣ (на Хімалаји), кдѣ вечја част рѣк ізвира і нѣх водовје знатно нарастѣ. По зимѣ рѣке онет опадну і теку онет чисто, тако, да на нѣких крајях лехко преладјају се, то се вѣ, кромѣ Инда і Ганге.“²⁰⁾

Александер је прішел с својој војској само в Пентшаб, ради тога і вѣсти геленске говоре і пріповѣдају в обче једном о Пентшабѣ, і о западних покрајинах Гангиних. Списователи говоре о дежји і о снѣгѣ тѣх крајев различно і се дѣле на двѣ странѣ: Арріан Страбо і Діодор пріповѣдају о множинѣ дежја, Ктесіас і Плініј говоріта напротив о недостаткѣ дежја в Индіји. В том случаји говорітѣ обѣдвѣ странѣ істину. В покрајинах лежечих северно од мѣста Мултана дежује често по горах і на подножји гор і пада также снѣг; јужно од Мултана напротив до излива рѣке Инда нікада снѣг не паде, нікада не дежује, него рѣка поплавлја і овлажује польане і сдѣла јіх плодородніми.

„Дежује в Индіји по лѣтѣ посебно по горовји Паропамісѣ, Емодѣ і Імавѣ і од нѣх прібуре рѣке велике і мутне. Дежује сіцер также по равнинах северних на подножји гор індічких, тако да стоји вечји нѣх дѣл поплавлѣн.“²¹⁾

„Арістоболос пріповѣдује, да дежује і снѣжи само по горах і на нѣх подножји; по равнинѣ да нікада снѣг не паде, нікада не дежи

¹⁷⁾ Страбо стр. 692. Арріан Инд. 6. — ¹⁸⁾ Bohlen 1, 17. —

¹⁹⁾ Діодор 2, 37. — ²⁰⁾ Арріан 5, 9. — ²¹⁾ Арріан Инд. 6.

i да равнину овлаже само рѣке. Снѣг пада по зимѣ на горах; о почеткѣ весне, пролѣтја, зачне также дежовати и дежује боље и боље По зимѣ нису опазили дежја него само снѣг.“²²⁾

В обче је поднебје северне стране од Мултана подобнѣје европскому тако, да би всѣм правом о њем се речи могло то, што сербска народна пѣсен поје :

„Да не падне леда ни снѣга
до један пут у години дана;
како онда, тако и данаске.“

Од мѣста Мултана јужно до излива рѣке Инда никада не дежује и никада снѣг не паде. Александер Македонски је пришел с војској до Паталене. „Десет мѣсецев су се ладјали на дежја нису видѣли ни о времену нај силнѣјших зачасних ветров; рѣке су пак поплавиле пољане.“²³⁾

О покрајинах лежечих јужно од Мултана се може по правичѣ речи, што Словенци в народној пѣсни поју :

„Ој Индија, ој Индија
ти срећна дежелѣа,
кјер николи снѣг не паде,
кјер николи деж не гре.

Dvě lěpě misli uzajemně.

Jedna iz tĕh misel obstoji v tom, kako smo uže zadnič spomenuli, da bi Hrvati, Serbi, Bolgari i Slovenci sjedinjenimi silami izdali naučni rečnik, kako se je v Serbiji izreklo; da bi te rečnik izdal se samo jednim tekstom cirilskimi pismenami, kako to mislamo v Sloveniji.

Druga uzajemna misel se je pojavila v Sloveniji, vslĕd koje su slovenski spisovatelji stupili v družbu, ktere namĕn je podpirati literaturu čisto slovensku i spisovatelje slovenske. Blag namĕn!

Da se može o literaturĕ našej točno i osnovateljno govoriti, se mora razlikovati literatura višja, naučna obsegajuća višje věde, umetnosti i višja znanstva, na primĕr: věde zvĕzdoslovne, matematične, fizične, zemljomĕrne i tako dalje, od literature ljudstvene, čisto slovenske, namĕnjene osobito Slovencem, koji čitaju obično jednom novine i knjige izdane čistoj slovenščinoj.

Slovenska literatura ljudstvena je tako marljivo i lĕpo obĕdlana, da može po pravicĕ zadovoljen biti vsaki i naj iskrenejši domorodec, ona je tako bogata, da možemo Slovenci ne samo pred

²²⁾ Страдо стр. 691. — ²³⁾ Страдо стр. 692.

svoje brate Slavjane, nego, verjemite, i pred ostale narode evropske s ponosom stupiti i jim pokazati ogromni i neobičajni književni napredek našega nevelikoga plemena slovenskoga. Mi Slovenci, nas jedva poldrugi milijon osob, imamo sledeće novine i časnike :

Slovenski narod, dnevnik; tednike Glas, Novice, Slovenski gospodar, Soča, Zgodnja Danica; onda časnike od kterih někoji izhadjaju po jeden put, po dva puta ali po tri put v mēsecē: Besednik, Brencelj, Gospodarski list, Pravnik, Slovenski prijatelj, Slovenski učitelj, Učiteljski tovariš, Vertec i Zora s Vestnikom. Zvunaj te množine slovenskih časnikov, kteri imaju vsi svoje predplatitelje i čitatelje, da obstati mogu, ima i Matica slovenska v Ljublaně skoro 2.000 udov, kteri sprijemlju knjige od Matice izdane.

Naj jasnějše pak uvidimo, kako neobičajno dobro je poskerbljeno s knjigami ljudstvo slovensko, ako se ozremo na udiviteljno veliko množstvo knjig, ktere je uže izdala i ješće izdaja med slovensko pleme, čitajuće jedva poldrugi milijon duš, bratovščina s v. Mohora v Celovcě. V Koledarju te družbe na lěto 1873. se čita o tom na straně 152:

„Da si je družba sv. Mohora prizadevala žlahtnu svoju nalogu rěšiti na vse strani, priča sijajno zgodovina minulih dvanajst lět. V tēh dvanajst lětah je sama družba svojim udom podala 677.507 svezkov, to je več od polo milijona podučnih knjig je ona sama v tēm priměрно kratkom časē spravila med prosto slovensko ljudstvo. Pomislimo, da nas Slovencev ni več nego 1½ milijona ljudi, tako se tēm ogromnim razširjanjem družbinih knjig veselo i jasno dokazuje, da se naš narod zbudja, da dobre knjige rad prebira, da hrepení po naukah i po izobraževanji. — 1600 udov, členov, je pristupilo letos na novo, tako da počita družba sada **18.925 družbenikov.**“

„Bratovščina sv. Mohora je storila ješće jini važni napredek, o kterom molčati ne moremo i ne směmo. Česa je želela uže kada je pričela svoje dēlovanje, čto ji je postalo već potřebno, kako ribě voda po tomu, čto je od lěta do lěta naraščalo čislo udov i čislo izdanih knjig: to je srečno dosegla lětos, družbeniki imaju sada svoju vlastnu tiskarnu u Celovcě. Izverstno uređjena služi naj pred družbinim potrebam, sveršuje pako i vse jine naručbine berzo, okusno i po cěni (jevtino, lacino, deševo) po tomu, čto je pismenami i strojami popolno oskerbljena. (Družba si je kupila kromě toga i pismena cirilice gradjanske i sada se mogu i v Sloveniji, to je v Celovcě, cirilski časniki i cirilske knjige tiskati. S tēm si je družbin odbor pred slavianstvom cělim čestno ime zaslužil. — Pristavek vredničtva.) Vsaki družbin ud sprejme za lěto 1873. po šest knjig, i to slēdeće: Življenje svetnikov in svetnic božjih — Življenje in smert Kristusovo — Umno kletarstvo — Živali v podobah —

Pověst: Izdajavec — Koledar za leto 1874. Tiskale se budu te knjige v 21—22.000 iztisah.“

Isto tako utešiteljno smo Slovenci napredovali v višjej naučnoj literaturě, pa samo v jezikoslovji, v slavjanskem rodoljubji i v znanji slavjanske zgodovine.

Kto bi želim se na tenko prepričati, kako smo Slovenci, osobito v Koruškoj, mužestveno napredovali v jezikoslovji naj pogleda slédeče knjige :

Lěta 1824. v Celovcě izdanu knjigu: Evangelje v starom bohoričevom pravopisě jezikom strašansko pokvarjenim, v kterom su se stavljali povsuda, veždě, poredoma artikuli (Geschlechtswörter) *ti, ta, to, tega, temu, tem* i tako dalje.*)

Lěta 1836. se je opet tiskala v Celovcě ta knjiga sicer ješče bohoričicoj, ali uže v jeziku pravilno slovenskom.

Lěta 1847. su se natisnule za Slovence: Evangelji v Celji uže obdobnom, sadajnóm pravopisě i v lěpoj slovenščině.

Lěta 1863. je vrednik toga časnika mogel izdati knjižicu: Sveta brata Ciril i Metud slavjanska apostola. Tisučlětni spoměn na lěto 863. — Ta knjižica se je tiskala uže jezikom slavjanskim najednoj straně latinicoj na drugoj cirilicoj.

Onoga istoga lěta je izdal : Uzajemnu slovniciu ali mluvniciu slavjansku, ktera obseže v sebě zajedno šest slovníc v jednom sostavě, to je slovniciu cerkveno-slavjansku, rusku, horvato-serbsku, česku, poljsku i uzajemno-slavjansku.

Lěta 1873. se je počel izdajati i ovi slovstveni i uzajemni časnik za književne i prosvětljene Slavjane i nemalo Slovincov uže čita i piše cirilicoj. Tako smo Slovenci marljivo napredovali v jezikoslovji — v ostalih višjih naukah pa nismo mogli napredovati dlja nepovoljnih okolnosti i obstojateljstev.

Spisovateljam slovenskim se pa godi slaba. Trud spisovatelju se nikako ne doplača; ako spiše něku višje znanstvenu knjigu, založnik se težko dobi, sam ju mora založiti, razproda se od take višje naučne knjige tako malo iztisov, da se niti tiskarina i papir čestito ne doplača; za svoj rodoljubni trud ima město dobička jednom penezitu škodu; nedostava se dostatočnih kupcov knjigam naučnim izdanim v čistoslovenskom narečji.

Spisovateljsko družtvo si je stavilo naměn podpirati slovenske spisatelje i literaturu.

Spisovatelji i literatura višja naučna se može zdatno podpirati samo na slédeči način :

Da spisovatelji razumujemo, študiramo i spisujemo o tako učenih i važnih predmetah, kteri zanimaju ne samo Slovence, nego

*) Oprostite, da jeden priměr navedem, pisavalo se je: Ta hrieh se dershi te duŕhe teha hriefhniha, kaker se dershi ta fhpah te koshe te fvinje.

v obče slavjanski narod — i da pišemo takim pravopisom i takim jezikom, da bi ponimali ne samo Slovenci, nego i ostali Slavjani, da se naše naučne knjige bi prodajale ne samo po nevelikoj Sloveniji, nego po širokom prostranom svētē slavjanskem, da bi se jih razprodalo ne samo nekoliko set (sto), nego mnogo tisuč iztisov: to je jedino prava zdatna podpora slovenskim spisovateljem i literaturē višjej naučnoj.

Odtuda izvira, da su naši prosvētljeni Slovenci tako gorljivo poprijeli se cirilice i jezika uzajemnoga!

Književne vėsti.

Nekolik poznamenani o polskem pravopisu. Od Jana Baudouina de Courtenay, magistra filologičko - hist. věd. V Praze 1867. 24 stran. — V toj knjižici se podrobno i učeno pretresa pravopis poljski.

Нѣкоторыя общія замѣчанія о языковѣдѣніи и языкѣ. И. Бодуэна -де- Куртенэ. Санктпетербургъ 1871. 38 стран. Вступительная лекція по кафедрѣ сравнительной грамматики индо-европейскихъ языковъ читанная въ Петербургскомъ университетѣ. —

O древне-польскомъ языкѣ до 14го столѣтія. Сочиненіе И. Бодуэна -де- Куртенэ. Лейпцигъ 1870. Учено, utruditeljno i mozolno sočinenje, kojega prava čast od 1. do strane 99. obseže fonetiku (slovnícu), druga čast slovar drevne - poljski od strane 1. do 84. Knjiga jako zanimiva jezikoslovcam i izpitateljam jezika poljskoga i obćeslavjanskoga. —

Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice, spisal in založil Josip Godina-Verdeljski, s 7 lesorezi. Terst 1872. Knjiga prav ukusno izdana ima 484 stran, spisana v čisto slovenščini obsega mnogo več nego njen naslov obeča, namreč ne govori nikako samo o Terstē in njegovej okolici, nego o zadevah tiučih se vsēh Slovincov i često i o zadevah slavjanstva v obći i to vse se piše iskrenim rodoljubjem i serdečnim želanjem, da bi narod naš vsestransko napredoval. —

Listnica vredničtva. — Mnogim g. g. Pervē dvē čislē sta se razposlale na ogled mnogim gospodom, dalja čisla se budu pošiljala samo predplatiteljem; 3. čislo se razpošlje 8. marca. — Gosp. J. P. v Viednē: Ljubopitno očakujemo nēkak kratek dopis. — G. R. v R. i g. M. N. v Zavad. — g. P. P. v Lek: Čisle časnika uže odposlali.

